
Fra varemerke til fellesnavn

SPRÅKSPALTEN

KASHIF WAQAR FAIZ

kashiffaiz@gmail.com

Kashif Waqar Faiz er ph.d., spesialist i nevrologi og i samfunnsmedisin, master i helseadministrasjon, fagdirektør ved Akershus universitetssykehus og førsteamanuensis ved Lovisenberg diakonale høyskole.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Noen produktnavn kan over tid også omfatte andre like eller liknende produkter fra andre produsenter. Dette gjelder også flere legemidler.

Foto: Jon-Erik Faksvaag / Norsk Farmasihistorisk Museum, CC BY-SA

Varemerker og produktnavn som gjennom hyppig bruk i allmennspråket blir til fellesnavn og generelle betegnelser, kalles *degenererte* eller *appellativiserte* varemerker (1). Et degenerert navn vil da omfatte en *gruppe* produkter og ikke lenger ett bestemt produkt fra én bestemt produsent.

Det finnes mange eksempler på slike degenererte varemerker, slik som dynamitt, potetgull, vaselin, stillongs, termos, frisbee og polaroid. Det finnes også mange eksempler innen medisin.

Globoid, aspirin og heroin

Det norske legemiddelfirmaet Nyegaard & Co (senere Nycomed) begynte i 1913 å produsere Globoid – det vil si acetylsalisylsyre, som var virkestoffets generiske navn. Globoid var på markedet i over 100 år før det ble avregistrert i 2014 (2). For mange nordmenn vil ordet globoid i dag være synonymt med acetylsalisylsyre.

Det tyske legemiddelfirmaet Bayer begynte å produsere acetylsalisylsyre under navnet Aspirin i Tyskland i 1897, og markedsførte legemiddelet i USA fra 1899. Da amerikanske myndigheter konfiskerte eiendelene til Bayer etter første verdenskrig, ble aspirin erklært som et generisk begrep som også andre legemiddelfirmaer kunne bruke (1).

Omtrent samtidig introduserte Bayer legemiddelet diacetylmorfin mot smerter og hoste. Det fikk navnet Heroin. Navnet kom fra det tyske ordet *heroisch*, det vil si heroisk (3). Etter hvert som middelets avhengighetsskapende effekt ble kjent, ble det forbudt i mange land. Over tid har heroin blitt et fellesnavn for diacetylmorfin.

Mye brukte håndskjøpspreparater

Ibuprofen, diklofenak og paracetamol er kjente smertestillende legemidler, men i dagligtale er det min erfaring at mange pasienter bruker navnene Ibox, Voltaren og Paracet som fellesnavn, altså også om andre produkter med de samme virkestoffene. Det samme gjelder Otrivin (xylometazolin) og Zyrtec (cetirizin), som ser ut til å bli brukt som fellesnavn av mange.

Botox, viagra og antibac

I 1992 introduserte legemiddelfirmaet Allergan legemiddelet Botox. Navnet er basert på det engelske generiske navnet *botulinum toxin* (4). Over 30 år senere finnes det flere legemidler med ulike produktnavn som inneholder botulinumtoksin, men for de fleste vil nok botox være synonymt med botulinumtoksin.

Det samme kan sies om legemiddelet Viagra (generisk navn: sildenafil), som ble godkjent mot erektil dysfunksjon i 1998 i USA og Europa (5). Også her har det kommet flere andre legemidler med samme eller andre virkestoffer, men for de fleste vil nok viagra være synonymt med et impotensmiddel.

Den norske vin- og brennevinsleverandøren Arcus introduserte i 2001 merkevaren Antibac for en sprit til teknisk, medisinsk og vitenskapelig bruk. Spesielt etter koronapandemien har ordet antibac blitt synonymt med et middel til bruk ved hånddesinfeksjon (6). Det omtales som et appellativisert varemerkenavn i Det norske akademis ordbok (7). Ordet har også fått verbavledningen å *antibakke*, i hvert fall muntlig (6).

Ulempe eller fordel?

En mulig forklaring på hvorfor noen produktnavn blir dominerende og etter hvert brukes som fellesnavn, er at de gjerne er kortere, enklere å uttale og dermed lettere å huske enn de generiske navnene. Dette gjør at kommunikasjonen med pasienter blir enklere, ettersom de raskt forstår hvilket virkestoff det er snakk om.

Generelt kan produkter som blir fremtredende innenfor sin kategori, risikere å bli ofre for egen suksess. Det å ha en dominerende posisjon i markedet kan føre til at produktnavnet blir tatt i bruk som et fellesnavn, og dermed også vil omfatte andre produkter av samme type. Det kan føre til at originalproduktet mister markedsverdi og konkurransefortrinn – og i verste fall at det forsvinner. Det kan imidlertid også være en konkurransefordel at produktnavnet assosieres med selve virkestoffet, noe som kan gjøre produktet til pasienters (og legers) førstevalg.

Fra tablett til avisformat

En annen kuriositet: Legemiddelfirmaet Burroughs Wellcome & Co introduserte i 1880-årene en ny form for konsentrerte legemidler i tablettform og ønsket et fengende navn for nyheten (8). Firmaet introduserte uttrykket *tabloid*, en neologisme basert på *tablet* (= tablett) og *-oid* (= -aktig). Ordet ble etter hvert adoptert av aviser for å beskrive et mindre avisformat, omtrent halvparten av størrelsen på en tradisjonell avis, og med en mer konsentrert og lettfattelig journalistikk (9). Over tid har *tabloid* utviklet seg til å betegne medieinnhold og utsagn av en mer sensasjonspreget og underholdende type.

LITTERATUR

1. Risberg M. Hodepinen for kommersielle produktsuksesser. Aftenposten Innsikt 8.8.2024. <https://www.aftenposteninnsikt.no/kulturtrender/hodepinen-kommersielle-produktsuksesser> Lest 22.9.2025.
2. Sørdal T. Bare en liten pille. Tidsskr Nor Legeforen 2015; 135: 974. [CrossRef]
3. United Nations Office on Drugs and Crime. History of Heroin. 1.1.1953. https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/bulletin/bulletin_1953-01-01_2_page004.html Lest 22.9.2025.
4. Scott AB, Honeychurch D, Brin MF. Early development history of Botox (onabotulinumtoxinA). Medicine (Baltimore) 2023; 102 (S1): e32371. [PubMed] [CrossRef]
5. Ghofrani HA, Osterloh IH, Grimminger F. Sildenafil: from angina to erectile dysfunction to pulmonary hypertension and beyond. Nat Rev Drug Discov 2006; 5: 689–702. [PubMed][CrossRef]
6. Henriksen P. Hvordan koronaen endrer språket vårt. Aftenposten 23.7.2020. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/MR43lo/hvordan-koronaen-endrer-spraaket-vaart-petter-henriksen> Lest 31.7.2025
7. Det Norske Akademis Ordbok. Antibac. <https://naob.no/ordbok/antibac> Lest 31.7.2025.
8. MacFarlane R. Tabloid. Lancet 2009; 373: 205. [PubMed][CrossRef]
9. Smith-Meyer T, Orgeret KS. Tabloid. Store norske leksikon. <https://snl.no/tabloid> Lest 22.9.2025.

Publisert: 15. desember 2025. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.25.0294
Mottatt 25.4.2025, første revisjon innsendt 15.7.2025, godkjent 22.9.2025.
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 25. juli 2026.